

U POTRAZI ZA DEFINICIJOM PUČKE POBOŽNOSTI

JOSIP ŠIMIĆ
Noeggerathstr. 18
53000 Bonn 1

UDK 39:248.12.001.1
Izvorni znanstveni članak
Primljeno 24.V.1993.

Polazeći od različitih pristupa prisutnih u crkvenim dokumentima, autor kritički prikazuje definicije pučke pobožnosti koje naziva opisnom, inkulturacijskom, egzistencijalnom, evangelizacijskom i dijalektičkom definicijom. Njegova definicija, iznesena na kraju članka, objedinjuje bitne elemente prethodno razmotrenih definicija pučke pobožnosti.

Postoje različite definicije pučke pobožnosti, no niti jedna od njih ne zadovoljava sve zainteresirane. S druge pak strane bilo bi preuzetno pokušati dati takvu definiciju koja bi u potpunosti zadovoljila sva očekivanja. Ne smijemo zaboraviti da postoji neujednačenost u nazivlju, čak i u crkvenim dokumentima, jer se često nazivi "pučka pobožnost" i "pučka religioznost" upotrebljavaju kao da su sinonimi, a oni to nisu. Ipak, kako u različitim crkvenim dokumentima, tako i kod različitih istraživača pučke pobožnosti, možemo pronaći mnoštvo različitih sastojaka koji bi mogli poslužiti pokušaju, uvjetno rečeno, "opisne definicije".

Oni koji su proučavali ovaj fenomen ističu da je vrlo teško ponuditi za sve zadovoljavajuću definiciju, jer kako kaže M. De Cordoba (1977:1) pučka religioznost (*religiosidad popular*) je kao naziv u obadvama svojim dijelovima vrlo nesretan, jer postoji mnoštvo načina kako shvatiti bilo ono "religiozno", bilo ono "pučko". Pokušaj definicije pučke pobožnosti jest "vrlo težak poduhvat", piše G. De Rosa (1979:118). Radi se naime o stvarnosti koja je često puta dosta neodređeno, višeznačno i neprecizno shvaćena, što kao posljedicu ima "pojmovna ograničenja" (Pace 1979:228). Pučka religioznost, kako piše F. Urbina (1975:160) nije jednoznačan pojam usmjeren na neki jednostavni fenomen, pogodan za proučavanje u cijelosti; ona je, naprotiv, posve višeznačan pojam u svojoj povijesnoj izvornosti, u svojoj religioznoj kakvoći i u svom evandeoskom vrednovanju.

U tom smislu ovaj će prinos pokušati uzeti u obzir različite kriterije i različite pristupe fenomenu pučke pobožnosti i pučke religioznosti, da bismo joj se barem približili, ako ne i postigli konačnu definiciju. Ne smijemo zaboraviti da se ova problematika može promatrati sa stanovišta spekulativne teologije, praktične teologije, povijesti umjetnosti, sociologije, psihologije, antropologije, etnologije, folkloristike, itd. Svi ovi pristupi su mogući i ne isključuju jedan drugi, nego se upotpunjuju.

Polazeći od različitih pristupa prisutnih u različitim crkvenim dokumentima, čini mi se da možemo govoriti o slijedećim pokušajima definicije stvarnosti pučke pobožnosti: *opisna definicija, inkulturacijska definicija, egzistencijalna definicija, evangelizacijska definicija i dijalektička definicija*. No, sve se to mora uvjetno shvatiti, a nikako apsolutizirati.

OPISNA DEFINICIJA

Dokument iz Medellína s II. zasjedanja CELAM-a 1968. donosi prvu posaborsku definiciju pučke religioznosti. Radi se o opisnoj definiciji koja kaže: "Ona je religioznost koja se izriče kroz zavjete, obećanja, hodočašća i mnoštvo različitih drugih pobožnosti koje nastaju uz primanje sakramenta, posebice krštenja i prve pričesti..." (CELAM, 1968:6,2)

U periodu od Medellína 1968. pa do Pueble 1979. često susrećemo, kako u dokumentima, tako i u različitim analizama posvećenim našem pitanju, različite opisne definicije. Papinski savjet za laike (cf. *Consilium...*, 1974) govori o jednostavnoj vjeri pučkih masa, koja se izriče u obredima i u djelima pobožnosti, u najrazličitijim religioznim kolektivnim izričajima puka. Na III. zasjedanju Sinode biskupa 1974. tal. biskup E. Bartoletti (1974:1-2) kaže da se kod pučke pobožnosti radi o nekim tradicionalnim kršćanskim vrijednostima koje prizivaju običaje iz prošlosti. U. A. Del Campo piše da je to "religioznost koja se temelji na tradicionalnoj kulturi" (Del Campo, 1977:110). Biskupi na Sinodu 1974. zaključuju da se kod pučke religioznosti radi "o vrijednom i djelotvornom izričaju" (*Suffragatio...*, 1974) koji je jako raširen (cf. *De evangelizatione...*, 1974).

Godinu dana poslije Sinode Pavao VI. u apostolskoj pobudnici "Evangelii nuntiandi" br. 68 (cf. Pavao VI, 1976) ističe da u pučkoj pobožnosti susrećemo osobite izraze traženja Boga i vjere, ali da ona često ostaje na razini čisto kulturnih izričaja. Vrlo blizu mišljenju Pavla VI. jest i Borges De Pinho (1987:30) koji u pučkoj pobožnosti vidi izričaje vjere, a još više W. Henkel koji tu vidi "različite izričaje kojima narod javno živi i ispovjeda vjeru, koja se izražava u pjesmama, molitvama, proslavama i hodočašćima, s inačicama od naroda do naroda" (Henkel, 1977:526). Ovo mišljenje W. Henkela vrlo je blizu i već navedenom mišljenju Papinskog savjeta za laike.

III. zasjedanje CELAM-a u Pucbli 1979. pruža nam u završnom dokumentu sljedeću opisnu definiciju pučke pobožnosti: "Pod religijom naroda, pučkom pobožnošću

podrazumjevamo složenu cjelinu dubokih uvjerenja koja nadahnjuje Bog, o temeljnim pitanjima, koja proizlaze iz ovih uvjerenja i izričaja koje izražavaju" (CELAM, 1985:444). Ovdje želim naglasiti kako su neki analitičari već daleko prije ponudili donekle sličnu opisnu definiciju. Tako G. Thils 1972. piše: "Naziv pučka religioznost podsjeća na nadnaravna bića, na sveta mjesta, na magijske obrede, na čudotvorce, na promjenu izazvanu smrću (...) na običaje vjerskog života na lokalnom planu (...) na blagoslov osoba i žetve, na bratovštine i procesije, na svete slike, na svijetle i medaljice, na križeve i kalvarije" (Thils, 1972:198). Daleko jasniji opis daje P. Lippert kad kaže da je pučka pobožnost "složena cjelina vjerskih čina koji odgovaraju nutarnjim mogućnostima većine kršćana u nekoj određenoj crkvenoj situaciji, kao što su neki kraj, narod, povijesno razdoblje ili čak društveni sloj" (Lippert, 1978:290).

INKULTURACIJSKA DEFINICIJA

Problem prenošenja vjerskih sadržaja, točnije rečeno problem evangelizacije, reevangelizacije i pastorizacije, prvi put se izričito povezuje s onim što nazivamo kulturom u pastoralnoj uredbi o Crkvi u suvremenom svijetu II. Vatikanskog Sabora, *Gaudium et Spes*, koja u br. 52-53 govori o promicanju kulturnog napretka. Daleko više o ovoj problematici možemo pronaći u tekstovima posljednjih papa, u tekstovima III. zasjedanja Sinode biskupa 1974. i u tekstovima CELAM-a. Svi oni često govore o "inkulturaciji" ili "akulturaciji".

Tako Pavao VI. u već spominjanoj apostolskoj pobudnici "Evangelii nuntiandi" br. 68 (Pavao VI, 1976) tumači problematiku izričaja ili prericanja vjerskih sadržaja s obzirom na različite kulture ili kulturne raznolikosti u pluralističkom društvu. To jasno izriče sadašnji Papa kad kaže: "Crkva navješćuje Veselu vijest spasenja u svim kulturama birajući način koji odgovara svakom pojedinom narodu (...) u zakonitoj razlikosti izričaja..." (Ivan Pavao II, 1986:748).¹ Ne smijemo zaboraviti da je Božja objava ušla u ljudsku povijest preko jedne kulture, iako je namjenjena svim kulturama. Krist se svojim rođenjem "inkulturirao" u stvarnu ljudsku situaciju koju je živio ondašnji židovski narod. U tom smislu zadaća je kršćanstva da se "inkulturira" u određene povijesne situacije.

"Kultura", kaže E. Tylor, jest sve ono što obuhvaća spoznaje, vjerovanja, umjetnost, običaje, navike i sve ostale sposobnosti čovjeka ukoliko je on član društva (cf. Tylor 1971:1). "Inkulturracija" jest neologizam koji je izmislio profesor M. Herkowitz i koji je potom kao naziv preuzela najprije Afrička Crkva, a zatim svopća Crkva (cf. *Presentación...*,

¹ Usp. dogmatsku uredbu II. Vatikanskog Sabora *Lumen Gentium* br. 13. koji ističe kako crkva prihvaća bogatstvo kulture i običaja različitih naroda pročišćujući ih i uzdižući ih. Usp. također prijedlog katoličkih biskupa iz nekadašnje Jugoslavije što su ga uputili za vrijeme pripreme III. zasjedanja Sinode Biskupa, 26. siječnja 1974. La risposta al Segretariato del Sinodo dei Vescovi riguardante le domande del documento "L'evangelizzazione del mondo contemporaneo": "... evangelizacija treba putem milosti uzdići kulturu, dok s druge strane kultura obogaćuje evangelizaciju oblicima, stilom i izričajima."

1986:83). Ovaj naziv označava onaj napor i onaj proces koji Crkva čini da bi evanđeosku poruku pretočila u pogodan izričaj koji odgovara određenoj kulturi, određenom narodu, kraju, mjestu ili vremenu. Ukratko, "inkulturacija" je pretakanje vječne i nepromjenjive evanđeoske poruke u određeni antropološki izričaj, koji je po sebi podložan promjeni. J. Alvarez Gomez (1986:108) piše da za autentičnu inkulturaciju kršćanske poruke u određenu rasu ili određeni narod nije dostatno urođenike smatrati kršćanima, nego naprotiv treba voditi računa o tome da se oni mogu otuđiti od svoje izvorne kulture zbog intelektualne kolonizacije i duhovne nadgradnje, ukoliko moraju razmišljati i živjeti po onim kulturnim kategorijama koje su posve strane zasadama njihove izvorne kulture.

Nije dakle nikakvo čudo da su se rasprave o pučkoj pobožnosti nužno morale dotaći pitanja inkulturacije te da je bilo pokušaja da se pomoću inkulturacijskih procesa definira stvarnost pučke pobožnosti. To nećemo pronaći u dokumentu iz Medellina, iako on, tražeći reviziju metode pastoralnog djelovanja, upozorava da treba voditi računa o pluralizmu kultura u Latinskoj Americi (CELAM, 1968:6,1). Tek će kardinal Edoardo Pironio (1974) prvi posredno povezati raspravu o pučkoj pobožnosti s inkulturacijom. On kaže da su oblici pučke pobožnosti u Latinskoj Americi plod one prve evangelizacije. Pučka pobožnost je po njemu način na koji se kršćanstvo utjelovljuje u različite kulture i narodne slojeve i na koji se ono najdublje živi i izražava u narodu. A to je upravo inkulturacija.

Već spominjani dokument iz Pueble 1979. doticao se više puta našeg pitanja želeći očitog naglasiti važnost shvaćanja procesa navješćaja evanđeoske poruke u određenoj povijesnoj situaciji. On kaže da je pučka pobožnost "oblik kulturnog postojanja koje religija koristi u određenom narodu" (CELAM, 1985:444). Ona je, kaže dalje isti dokument, "evanđelje koje se utjelovilo u našim narodima" u "povijesno-kulturnoj izvornosti" (ibid.:446) koja biva izražavana "evanđeoskim instinktom" (ibid.:448) "u takvoj kulturnoj stvarnosti koja obuhvaća vrlo široka područja društva" (ibid.:449) ujedinjujući različite društvene kategorije u takvo jedinstvo koje sadrži mnogostruke razlike (cf. ibid.:447).

Papa Ivan Pavao II. naglašava da je Crkva pozitivno vrednovala "veliki izazov 'inkulturacije' " (Ivan Pavao II, 1986:748). Tu se nije radilo tek o vještoj pastoralnoj strategiji, kako bi neki htjeli, nego o dubokoj potrebi koja proistječe iz kristološke naravi kršćanstva. J. Gomez Alvarez ovako povezuje "inkulturaciju" i "inkarnaciju": "Inkulturacija je, ukoliko postoji sinonim za inkarnaciju(...) Inkulturacija je proces pomoću kojega se vjerski život utjelovljuje u zajednicu kulturološki omeđenu, kao što je određeni narod. Ukorjenjuje se u njemu tako da proizvodi novo duhovno bogatstvo, nove načine razmišljanja, djelovanja i slavljenja, kao što se uostalom već dogodilo s inkulturacijom duhovnog života u zapadnu ili europsku kulturu u užem smislu." (Alvarez Gomez, 1986:111).

Očito je da je, ne samo moguća, nego čak i poželjna definicija pučke pobožnosti ili religioznosti koja bi polazila od procesa inkulturacije sadržaja kršćanstva u određenu sredinu. Ovaj proces spada u samu bit kršćanstva, ukoliko izvorno kršćanstvo poštuje svaku kulturu služeći se inkulturacijom, a ne kolonizacijom.

EGZISTENCIJALNA DEFINICIJA

U dokumentu iz Pueble možemo pronaći mnoštvo datosti koje povezuju stvarnost pučke pobožnosti s egzistencijalnim procesima. U prethodnim dokumentima i tekstovima takvih datosti nemamo. Tako dokument iz Pueble ističe kako u pučkoj pobožnosti postoji "... mnoštvo vrijednosti koje kršćanskom mudrošću odgovaraju na velika pitanja ljudske egzistencije" kao "katolička pučka mudrost" koja u "životnoj sintezi" ujedinjuje "božansko i ljudsko" u "kršćanski humanizam koji radikalno promiče dostojanstvo svake ljudske osobe ukoliko je ona dijete Božje" (CELAM, 1985:448).

Mnogi autori upozoravaju na ove procese. Tako U. A. Del Campo (cf. Del Campo, 1977:110) opisuje egzistencijske procese u pučkoj pobožnosti, ističući da ona danas iz komunitarne dimenzije, u kojoj se ostvaruje pučko sudjelovanje, prelazi pomalo u osobnu sferu, pokazujući težnju da s pučkih i sociologijskih iskustava prijeđe na više osobna iskustva.

Isti pisac naglašava kako ovaj oblik religioznog izražavanja po svojoj vlastitoj naravi participira u svim drugim oblicima religioznog izražavanja (cf. ibid.:126). Ova pobožnost, ističe isti pisac (cf. ibid.:73-78), može biti različitog porijekla: ona koja potječe iz poljoprivredne sredine (i koja je često zarobljena magijom i kozmovitalizmom), ona koja potječe iz siromašnih perifernih gradskih četvrti, tipično građanska i konačno post-građanska (koja se odlikuje novim oblicima izražavanja u post-građanskim skupinama u društvu). Ona je zabavljena promatranjem različitih događaja u ljudskom životu, koje prate raznolika slavlja: događanja u svezi s ljudskim životom i smrću, pučke proslave, slavlja različitih udruga vjersko-društvenog značaja (poput bratovština).

Prema P. Lippertu egzistencijski procesi prisutni u pučkoj pobožnosti počinju "odozdo" i imaju nakanu zadovoljiti psihoreligiozne potrebe puka. U tom smislu pučka pobožnost je, kaže on: "... prije svega religioznost - odozdo - koja mnogo puta predstavlja elementarni odgovor na psihoreligiozne potrebe; njen razumski aspekt najčešće nije razvijen; ona može imati kompenzacijski značaj (...) ali može također biti i prilagodljivo izričajno sredstvo (...) no, može čak poticati transformacijske i revolucionarne aspekte" (Lippert, 1978:290-291).

Oni koji na ovaj način pokušavaju definirati pučku pobožnost traže u njenim izričajima ono što je dovodi u neposrednu vezu s ljudskom egzistencijom, bilo sa skupinama u kojima dominiraju izričaji pučke pobožnosti, bilo s pojedincima.

EVANGELIZACIJSKA DEFINICIJA

Različiti dokumenti dovode stvarnost pučke pobožnosti u svezu s onim što se događa u okviru evangelizacije. Tako dokument iz Medallina kaže da su oblici pučke religioznosti: "... plod one prve evangelizacije ostvarene u vrijeme osvajanja" (CELAM, 1968:6,1) i da kao takvi "... danas predstavljaju valjanu evanđeosku pripravu" (cf. ibid.:6,5) u pastoralnom i evangelizacijskom djelovanju. Zbog toga ih isti dokument naziva "sredstvima za prenošenje vjere" (cf. ibid.:9,15).

Prigodom trećeg zasjedanja Sinode biskupa (1974) latinsko američki biskupi ponovno naglašavaju veliku važnost pučke religioznosti za ponovnu evangelizaciju njihovog kontinenta (cf. CELAM, 1974:23-28). Kard. E. Pironio u svom intervjuu doslovice kaže: "Pučka religioznost sa svojim valjanim sastojcima istinske vjere predstavlja točku odakle treba početi evangelizaciju..." (Pironio, 1974:7). Ovu tvrdnju nalazimo također u tzv. "neizglasanom dokumentu" koji doslovice kaže: "Ona (pučka pobožnost) sačinjava valjan temelj za sve produbljeniju evangelizaciju" (*Suffragatio...*, 1974:26).

Pavao VI naglašava da je pučka pobožnost vrlo važan fenomen u procesu evangeliziranja, te da oni koji provode evangelizaciju ne smiju na to ostati neosjetljivi. On doslovice kaže: "Mi se ovdje dotičemo jednog vida evangelizacije, koji nas ne smije ostaviti neosjetljivima" (Pavao VI, 1976:48).

Svakako najdalje je u povezivanju pučke pobožnosti i procesa evangelizacije otišao dokument iz Pueble, koji kaže da je pučka pobožnost "... aktivni način putem kojega narod neprestanice evangelizira sam sebe" (CELAM, 1985:450). Čini mi se da ova tvrdnja može poslužiti kao osnova za potpuniju definiciju pučke pobožnosti koja bi polazila od procesa evangelizacije.

DIJALEKTIČKA DEFINICIJA

U dokumentima koji prethode Puebli možemo pronaći samo djelomične i posve rijetke aluzije na određene podvojenosti na našem području, pa tako susrećemo izraze kao "vjera elite", "službena vjera", "pučka vjera" itd. Ne postoje, međutim, jasne i precizne tvrdnje koje bi pojasnile dijalektičke napetosti koje susrećemo ili barem pokušale definirati stvarnost pučke pobožnosti pomoću dijalektičkih procesa. To je vjerojatno i stoga što se stvarnost pučke pobožnosti izbjegavala predstaviti u konfliktnom svjetlu, tj. kao "protest" ili "krik" potlačnih protiv njihovog vjerskog, gospodarskog, društvenopolitičkog i kulturnog položaja.

U dokumentu iz Pueble susrećemo vrlo znakovitu tvrdnju u smislu koja naglašava dijalektičnost situacije pučke pobožnosti. Prema ovom dokumentu pučka pobožnost je "... krik koji žudi za oslobođenjem" koji prikazuje "vrijednosti osobnog dostojanstva" kao "... imperative koji proistječu iz Evanđelja" (ibid.:452).

Čini mi se da nije teško povezati ove tvrdnje s tvrdnjama koje susrećemo u teologiji oslobođenja, koja je, uostalom, u vrijeme konferencije u Puebli bila u velikom zamahu i izvan same Latinske Amerike. Isto tako kod različitih učenjaka koji su proučavali pučku pobožnost možemo pronaći pokušaje definicije, koji su dosta slični definiciji koju pruža dokument iz Puebla, a koju smo gore iznijeli. W. Henkel govori o "pučkom kršćanstvu" koje je "bogato izrazima koji nisu govorni (plesovi, dodiri, itd.), koji između ostalog mogu pokazivati i latentni protest i označavati posredno sukobe na kulturnom području u različitim proslavama blagdana, u gestama i izričajima" (Henkel, 1977:531). Slično misli i J. Maitre kad kaže da se ovdje radi o "religioznosti življenoj na razini predstavljanja, osjećaja i običaja - na način različit - u odnosu na službenu religiju (...) i zato se može redefinirati (...) kao neodređena religioznost prisutna kod društvenih skupina različitog tipa..." (Maitre, 1985:843-844), koja se ističe, kaže dalje pisac, neprestanim stvaranjem novih obreda i oblika.

Slično i neki drugi pisci poput R. Courtasa i F. A. Isamberta (1975:33) i D. Pizzutia (1979:115) naglašavaju prisutnost dijalektičkih momenata. Posebno je indikativan odlomak C. Prandia koji potcrtava otuđenost narodnih slojeva koji se u izražavanju vjere služe pučkom pobožnošću: "... govori se o pučkoj religiji ukoliko se označava ukupnost etičko-religioznih obrazaca, koja uključuje postojanje onih kojima je namjenjena, a koji je ne mogu kontrolirati. Dakle, pučku religiju je moguće definirati kao sveukupnost religioznog ponašanja određenih društvenih slojeva, koji nemaju pristupa nadzoru političko-gospodarsko-religiozne vlasti" (Prandi, 1979:118). Ove tvrdnje neodoljivo podsjećaju na tzv. gramšijansko ili marksističko tumačenje pučke pobožnosti i pučke religioznosti općenito, koje u njoj vide prije svega odraz društvenih suprotnosti i zbroj nadanja potlačenih klasa (Prandi, 1975, br.176:451-478, br.177-180:547-572). To posve jasno precizira G. E. Simpson, kad kaže da je pučka religioznost "... utjecha nad nagomilanim frustracijama" (Simpson 1961:121).

Protiv klasističko-marksističkog i uopće konfliktualističkog tumačenja koje svodi pučku religioznost na klasnu borbu, ustaje Gabriele De Rosa (1978) koji smatra da je kategorija "pučka religioznost" prihvatljiva kao praktičan naziv, da bi se opisalo i označilo vrstu ponašanja na religioznom planu onih koji su podložnici propisa. To je ponašanje istina različito, ali ne i nužno suprotstavljeno onom što je propisano, kaže De Rosa. Zato je pučku religioznost "... moguće definirati uvijek u odnosu prema nekoj zapovijedi, zabrani, modelu koji dolazi od crkvenih vlasti; prema propisanoj normi, prema zakonima crkve. Ona, dakle nije neka samosvojna i samostojna kategorija, niti neka druga religija s posebnim obilježjima, nego ista religija kao i ona 'službena', življena prema raspoloženju, prikladnostima, interesima, običajima i mentalnim naporima lokalno-povijesnog okruženja. Drugim riječima, pučka religija ne predstavlja neku manju ili više autentičnu religiju - s obzirom na točku gledišta - od one svećenika i biskupa, niti neki različit termin potrebit za dijalektičko razlikovanje. Njena upotreba

služi povjesničaru koji proučava oblike religioznog ponašanja u odnosu na model, koji zbog praktičnosti izlaganja nazivamo 'službeni'. Čak možemo reći da je 'pučka religija' u biti povijest ovog odnosa. Želim biti još jasniji: mislim da se ovdje ne radi o dvije različite religije - onoj koja pripada reformatorski nastrojenom kleru, tzv. 'čistoj', i onoj drugoj, pučkoj, koja bi bila niža. Između ove dvije religije odvija se stalno neka vrsta 'utakmice' u kojoj se daje i prima" (ibid.:7-8).

Očito je, dakle, da se može govoriti o pučkoj pobožnosti svaki put kada se u određenom povijesnom i društvenom segmentu pojavljuju sukobi ili dijalektičke napetosti između različitih religioznih modela, "službenog" i "pučkog". Neprihvatljivo je svoditi pučku religioznost na dijalektički dualizam koji bi bio odraz klasnih sukoba. Ovog je mišljenja i E. Pace (1979:234), koji odbacuje svaki dualizam, jer je religija, a posebno vjera, po svojoj naravi prisutna u svim klasama. Zato on predlaže da napustimo izraz "pučka religija" a da pokušamo govoriti o nehomogenoj fenomenologiji simboličkih univerzuma različitih klasa.

UMJESTO ZAKLJUČKA : KAKO DEFINIRATI PUČKU POBOŽNOST ?

Pronaći pravu definiciju pučke pobožnosti ili pučke religioznosti očito nije lako. Poslije mnogo zanimljivih razmišljanja spomenuo bih ocjenu A. Vauchez, koji kaže da je pučka pobožnost "loše definirani pojam i posve pogodan za najrazličitije interpretacije" (Vauchez, 1976:429). Za H. Coxa i C. G. Junga to je kolektivna podsvjest (cf. Thils, 1972:204).

Pojedini istraživači kao G. Guizzardi govore o predkršćanskoj religioznosti koju je Crkva "pokrstila" i "opečatila" te je time učinila svojom, podloživši je pastirima i očistivši je od praznovjerja i magije (cf. Guizzardi, 1979:183); da bi je zatim proširila i prilagodila, kako ističu R. Courtas i F. A. Isambert (1975:33), učinivši je službenom i sveopćom (cf. Del Campo, 1977:125).

Nije dovoljno ostati na površini problema ili izabrati samo jedan pokušaj definicije, nego naprotiv treba poći od svih dosad iznesenih datosti da bismo došli do prave definicije. Ponajmanje se može prihvatiti tzv. klasistička interpretacija i definicija. Ne smijemo zaboraviti da se ovdje susrećemo s posebnim izričajima vjere kojima se služi "pučki čovjek" da bi uspostavio dodir sa svojim Bogom. Zato ni "pučka vjera", kao uostalom ni vjera uopće, ne mogu biti neka teorija, niti imati što s bilo kakvom ideologijom.

Pokušavajući na koncu definirati "pučku pobožnost" moramo uzeti u obzir svih pet pokušaja definiranja: opisni, inkulturacijski, egzistencijalni, evangelizacijski i dijalektički. Svaki od njih pruža različite sastojke koje možemo ugraditi u svoju definiciju, koja bi mogla izgledati ovako:

Pučka pobožnost je složena stvarnost koja se sastoji od različitih vjerskih izričaja i pobožnih ponašanja, u različitim kulturnim sredinama, koji proistječu iz povijesne

situacije te su kao takvi posljedica različitih duhovnih i materijalnih potreba od životne važnosti za neko razdoblje, kraj, narod ili bilo kojeg pojedinačnog čovjeka. Ima različite značajke koje mogu pomoći u evangelizaciji, pastoralnom djelovanju i nastojanju oko socijalne pravde. Ova se stvarnost nalazi u prostoru koji je odozgo omeđen liturgijom, a odozdo magijom i praznovjerjem.

LITERATURA

Alvarez Gomez, J.: Los religiosos en la dinámica de la inculturación, *Vida religiosa* 60, 1986.

Bartoletti, E.: *Mutua communicatio experientiarum*, usmeni intervent, 2. listopada 1974.

Borges De Pinho: Religione e maturità della fede, *Communio* (Jaca Book) 16, n. 95, 1987.

CELAM (Consejo Episcopal Latinoamericano): La Iglesia en actual transformación de América Latina a la luz del Concilio, Ed. Paulinas, Bogota, 1968.

***: *Algunos aspectos de la evangelización en América Latina, Respuesta al documento "De evangelizatione mundi huius temporis"*, br. 5, 26. 03. 1974.

***: *La evangelización en el presente y en el futuro de América Latina*, II. izd., BAC, Madrid, 1985.

Consilium de laicis, L'evangelisation du monde contemporain. Contribution du Conseil des Laïcs au Secrétariat du Synode, Osservazioni su Lineamenta, br. 4, 27. veljače 1974.

Courtas, R. - Isambert, F. A.: Ethnologues et sociologues aux prises avec la notion de "populaire", *La Maison Dieu* 122, 1975.

De Cordoba, M. J.: La nueva preocupación por la religiosidad popular, *Communio* 10, Granada-Sevilla, 1977.

De evangelizatione mundi huius temporis. (Pars prior). Mutua communicatio experientiarum. Synthesis relationum et interventionum Patrum, (sub secreto), I, 2, T. P. Vaticanis 1974.

De Rosa, G.: *Chiesa e religione popolare nel Mezzogiorno*, Laterza, Bari, 1978.

***: Che cos'è "religione popolare", *La Civiltà Cattolica* 130, sv. 2/3092, 1979.

Del Campo U. A.: Notas para una reflexión sobre la religiosidad popular andaluza, *Communio* 10, Granada-Sevilla, 1977.

Guizzardardi, G.: Popolare, populismo, Chiesa Cattolica, *Rivista di Teologia Morale* 11, br. 2, 1979.

Henkel, W.: *La pietà popolare come via dell'evangelizzazione, L'annuncio del vangelo oggi*, Commento all'esortazione apostolica di Paolo VI "Evangelii nuntiandi", P. U. Urbaniana, Rim, 1977.

- Ivan Pavao II: *Delii, ad Indiae sacros praesules coram admissos*, AAS 78, 1986.
- Lippert, P.: *I "mesi mariani", Il culto di Maria oggi*, Ed. Paoline, Rim, 1978.
- Maitre, J.: *La religion populaire, Religion, Encyclopedia Universalis sv. 15*, Ed. Enc. Universalis France S. A., 2. izd., Paris, 1985.
- Pace, E.: *Recenti pubblicazioni sulla religiosità popolare, Rivista di Teologia Morale* 11, Bologna, 1979.
- Pavao VI: *Evangelii nuntiandi*, AAS 68, 1976, str. 5-76.
- Pironio, E.: *Communicatio experientiarum ex America Latina*, prijedlog poslan 10.8.1974. komisiji koja je pripremala III. zasjedanje Sinode Biskupa, br. 5-6., 1974.
- Pizzuti, D.: *Religiosità popolare in discussione, Rassegna di Teologia* 20, 1979.
- Prandi, C.: *Religione e classi subalterne, Testimonianze*, br. 176 i br. 177-180, 1975.
- ***: *Sulla religione popolare: nozioni storico-antropologiche, Rivista di Teologia Morale* 11, br.2, 1979.
- Presentación, *El reto de la inculturación, Vida religiosa* 60, 1986.
- Simpson, G. E.: *The Sang Cult*, 1961.
- Suffragatio circa argumentum "De evangelizatione mundi huius temporis"*, (sub secreto), br. 26, T. P. Vaticanis 1974.
- Thils, G.: *La "religion populaire": approches, définition, Revue Theologique de Louvain* 8, 1972.
- Tylor, E.: *Primitive culture*, London, 1971.
- Urbina F.: *Reflexión pastoral sobre la religiosidad popular, Proyección* 90, 1975.
- Vachez, A.: *La religion populaire en Languedoc*, Toulouse, 1976.

IN SEARCH FOR A DEFINITION OF POPULAR RELIGIOSITY

Summary

The author critically reviews various definitions of popular religiosity, that he names: descriptive, enculturational, existential, evangelisational, and dialectical definition.

He proposes his own definition, which comprises basic elements of the formerly mentioned ones. He defines popular religiosity as a complex reality consisting of an array of religious attitudes and practices in different cultural and historical settings, and places it in a space confined by liturgy on the one hand, and by magic and superstition on the other.

Some characteristics of popular religiosity can help in the processes of evangelisation, in pastoral activities, as well as in the struggle for social justice.